

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย

THE DECISION OF THE CONSTITUTIONAL COURT TOWARD THAI'S POLITICAL DEVELOPMENT

จรูญ อินทจาร ศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ เกตุวงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ประสิน โสภณบุญ
Charoon Intachan, Professor Dr.Ananta Katwongse, Associate Professor Dr.Prasin Sophonboon

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

การศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทยด้วยวิธีการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการเฉพาะเจาะจง ตามที่ได้สอบถามความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวม 8 คน กลุ่มที่ 2 ที่ปรึกษาประธานศาลรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญประจำประธานศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญประจำตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวม 25 คน และกลุ่มที่ 3 เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษาสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญด้านคดี และวิชาการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รวม 16 คน ผลการศึกษาพบว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทย แบ่งได้ดังนี้ 1) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย 2) การสร้างระบอบรัฐธรรมนูญนิยมและหลักนิติรัฐ 3) คำวินิจฉัยในการตรวจสอบการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหาร 4) คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องของการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ 5) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องถอดถอนจากตำแหน่ง 6) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องบทเฉพาะกาล

ABSTRACT

This study aims to study the decision of the constitutional court toward Thai's political development. The research methodology used based on in-depth interview from 3 groups of key, informants involved in the

decision of the constitutional court. Group 1 consisted of Chairman of the Constitutional Court And judges of the Constitutional Court included 8 key people. Group 2 consisted of President of the Constitutional Court consultancy, Advisor Judicial Court, Experts of the President of the Constitutional Court, Expert judge of the Constitutional Court included 25 people and group 3 consisted of Secretary General of the Constitutional Court, Advisor to the Office of the Constitutional Court, Deputy Secretary General of the Constitutional Court, Office of the Constitutional Court ruling and academic experts 16 people. According to the study, The decision of the Constitutional Court of Thailand affecting political development. Categorized as follows 1) The decision of the Constitutional Court regarding the creation of an Institute of Political Thailand. 2) Creating a constitutional and legal state. 3) The decision is to examine function of the executive. 4) The decision of the Constitutional Court as the matter of monitoring the using power by state. 5) The decision of the Constitutional Court in removal politician form position. 6) The decision of the Constitutional Court pertains to the transition provision.

คำสำคัญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การพัฒนาการเมือง

ความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2475 เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย จนกระทั่งปัจจุบัน พบว่าประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแล้วถึง 18 ฉบับ และยังคงอยู่ในวังวนของปัญหาในด้านต่างๆ จึงทำให้ยังไม่บรรลุผลตามเจตนารมณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับความแตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพของสังคมที่มีพลวัตสูง ดังนั้น จึงมีความมุ่งหวังที่จะมีการปฏิรูปทางการเมือง เพื่อจะส่งผลกระทบต่อสังคม อันหนึ่ง ทั้งในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 ต่างมุ่งที่จะทำการปฏิรูปทางการเมือง โดยมีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญศาลรัฐธรรมนูญของไทย เป็นองค์กรตุลาการองค์กรหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างจากองค์กรตุลาการอื่นคือ เป็นองค์กรที่มีรูปแบบการพิจารณาคดีโดยเฉพาะเจาะจงที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อาทิ องค์คณะในการนั่ง

พิจารณาคดีและในการทำคำวินิจฉัย การทำคำวินิจฉัยส่วนตน การนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญทุกคนลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ส่วนประกอบของคำวินิจฉัย ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและโดยเฉพาะของผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ได้สร้างผลกระทบที่สำคัญเนื่องจากผลผูกพันในการบังคับใช้ของคำวินิจฉัยที่ผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร องค์กรตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการพัฒนาทางการเมืองของไทยนับตั้งแต่ในช่วงปีพ.ศ. 2540 จนกระทั่งในปัจจุบัน ในห้วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิกฤติการณ์ทางการเมือง อันเกิดจากความเห็นของผู้คนในสังคมที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง อาทิ การชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มคนที่สนับสนุน และกลุ่มคนที่ต่อต้าน ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญได้มีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่สำคัญอันนำไปสู่การยุติข้อขัดแย้งดังกล่าว และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งนับเป็นบทบาทที่สำคัญและส่งผลกระทบทางการเมืองที่สำคัญในห้วงเวลาดังกล่าว อันเกิดจากการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองนับแต่การปฏิรูปการเมืองโดยการนำเอารัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบันต่างๆ ความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ การถ่วงดุลอำนาจ และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนซึ่งนำมาซึ่งการกำหนดบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมืองของไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นพลวัตรทางการเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทย
 2. เพื่อศึกษาผลคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อการพัฒนาการเมืองไทย
- กรอบแนวคิดในการทำการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้ เพื่อเป็นองค์ความรู้ประกอบการวิเคราะห์ผลการศึกษา และการหาข้อเสนอแนะที่เหมาะสม โดยผู้ศึกษาวิจัยทบทวนแนวความรู้ในประเด็นสำคัญ 5 ประการ คือ แนวความคิดเกี่ยวกับระบบ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2544) ของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่างๆ และระบบการเมืองก็ต้องมีกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอเป็นปกติหรือที่เรียกว่าการทำงานประจำ ซึ่งก็คือกระบวนการแปร (Conversion Process) ปัจจัยนำเข้า (Input) ให้กลายเป็นปัจจัยนำออก (Output) ปรากฏผลออกมาในรูปแบบของนโยบายและการตัดสินใจ ดังนั้นเมื่อ

ระบบการเมืองประกอบด้วยบทบาท โครงสร้างและส่วนย่อยซึ่งต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเช่นนี้ แล้วผลต่างที่เกิดขึ้นก็ย่อมจะต้องมีการรับ-ส่งอิทธิพลกับสิ่งแวดล้อมระหว่างกันด้วย โดยแสดงให้เห็นได้จากสิ่งที่เรียกว่าการส่งข้อมูลย้อนกลับหรือปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) เนื่องจากระบบการเมืองเป็นระบบเปิดและต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุที่ทำให้ระบบการเมืองต้องมีกระบวนการแก้ไขความตึงเครียดที่เข้ามากดดัน และทำลายเสถียรภาพและความอยู่รอดของระบบการเมือง

แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนิยมคือ แนวความคิดที่จะใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้เป็นเครื่องมือในการกำหนดรูปแบบการปกครองและกำหนดกลไกอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Infra-Structure) ในการจัดองค์กรบริหารรัฐ ซึ่งการใช้รัฐธรรมนูญในลักษณะสัญญาประชาคมเป็นเครื่องมือในการจัดองค์กรบริหารของรัฐสมัยใหม่นั้นมีวัตถุประสงค์ในการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นวัตถุประสงค์อันเกิดขึ้นเป็นลำดับแรก และคงอยู่จนปัจจุบันนี้ และวัตถุประสงค์ในการสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาลในระบบการเมือง ซึ่งวัตถุประสงค์ข้อนี้ต้องการใช้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกลไกที่จะทำให้รัฐบาลบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ต่อเนื่องและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ และวัตถุประสงค์ประการสุดท้ายคือ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ถึงแม้ว่าการบัญญัติกฎหมายจะต้องเคารพถึงหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายก็ตาม แต่ความไม่เท่าเทียมกันในทางปฏิบัติเนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม จึงต้องอาศัยหลักการในรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎเกณฑ์สูงสุดของประเทศมาเป็นเกณฑ์คุ้มครองผู้อ่อนแอกว่า จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของกระแสแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมนี้มีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างรัฐในฐานะผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจสูงสุดกับประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง (บวรศักดิ์ อรรถนิธิน อ่างถึงในเกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2554)

แนวความคิดเกี่ยวกับนิติรัฐ นิติรัฐเป็นแบบของการจัดตั้งประชาคมทางการเมือง (Political Community) ในรูปของระบบรัฐ ที่แยกกำลังบังคับที่อยู่ภายใต้อำนาจออกจากตัวบุคคลที่เป็นผู้ปกครอง (Coercion of Men) ไปเป็นอำนาจทางการเมืองการปกครองที่อยู่ภายใต้กฎหมายของสถาบันทางการเมืองการปกครองของรัฐ (Government of State) แทน โดยที่การได้มาและการดำรงอยู่ของอำนาจทางการเมืองการปกครองที่อยู่ภายใต้กฎหมายนั้น อิงอยู่บนฐานรากของหลักพื้นฐาน 5 ประการ คือ (1) กฎเกณฑ์ (Law) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นความเห็นพ้องร่วมกัน (General Consensus) ของคนหรือสมาชิกในประชาคมการเมือง (2) ระเบียบแบบแผน (Order) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นแบบแผนมาตรฐานของวิปฏิบัติร่วม (Mutual Practice) ทั้งนี้ โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของกฎหมายเป็นกรอบกำกับในการบังคับควบคุม (3) ความเชื่อศรัทธา (Trust) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นหลักประกันเสถียรภาพของการอยู่ร่วมกัน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักประกันเสถียรภาพระหว่างอำนาจอันชอบธรรมของผู้ปกครองกับสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชนผู้รับการปกครอง (4) สันติวิธี (Peace) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นความแตกต่างที่สร้างสรรค์และมิตรภาพที่ถาวร เพื่อจัดสภาพแวดล้อมของรัฐให้เกิดสันติสุขในการอยู่ร่วมกันระหว่างความแตกต่างของมนุษย์โดยไม่ก่อความขัดแย้งแตกแยก และ (5) ความยุติธรรม (Justice) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็น เจตจำนงร่วมอันชอบด้วยกติกา (Legality of General Will) ทั้งนี้ โดยอาศัยกติกาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนรัฐ เพื่อให้การใช้อำนาจและการทำหน้าที่ของรัฐดำเนินไปภายใต้ครรลองของกฎหมาย (อมร จันทรสมบูรณ์ อ้างถึงใน เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2537) การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง (The Concept of Political Development) โดยทัศนของนักวิชาการตะวันตกมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับจุดเน้นในการวิเคราะห์ของแต่ละทัศนะ อย่างไรก็ตาม ลูเซียน ไพย์ (Lucian W. Pye) ได้พยายามรวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองจากทัศนะต่าง ๆ ที่หลากหลาย และสรุปให้เห็นความแตกต่างดังนี้ (Pye, 1966)

จากแนวความคิดและทัศนะที่หลากหลายเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองตามทีไพย์ (Pye) ได้นำเสนอไว้ เมื่อพิจารณาในสาระสำคัญจะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความพยายามในการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นเราอาจบูรณาการความหมายใหม่ของการพัฒนาทางการเมืองได้ว่า การพัฒนาทางการเมืองหมายถึง “การเสริมสร้างให้ระบบการเมืองเอื้อหรือส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม” และระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ก็คือ ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบผู้บริหารอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจต่างๆ ทางการเมืองจะต้องเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสนองตอบประโยชน์สุขของประชาชน และเราอาจสรุปได้ว่า ระบบการเมืองที่มีคุณลักษณะดังกล่าวก็คือ “ระบอบประชาธิปไตย”

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองไทยเป็นการวิจัยสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดย ผู้ศึกษาได้ใช้รูปแบบในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และนำเนื้อหาวิเคราะห์ (Content Analysis) โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ถึงปี พ.ศ. 2555

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Work Research) ด้วยวิธีการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการเฉพาะเจาะจง (Key informants) ตามที่ได้สอบถามความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการวินิจฉัยคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวม 8 คน กลุ่มที่ 2 ที่ปรึกษาประธานศาลรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญประจำประธานศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญประจำตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวม 25 คน และกลุ่มที่ 3 เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษาสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รองเลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เชี่ยวชาญด้านคดี และวิชาการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รวม 16 คน รวมทั้งสิ้น 49 คน โดยมีถาม 11 ข้อ

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลภาคสนาม มาถอดความด้วยวิธีการสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างละเอียดในทุกแง่มุม เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาทุก ๆ ด้าน

4. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยได้แยกแยะข้อมูลที่ได้พร้อมกับอ่าน และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น แล้วแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ต่อจากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้มาประมวล รวบรวมเป็นหมวดหมู่นำมาจัดระบบระเบียบเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมาตรวจสอบความถูกต้องและเก็บข้อมูลเสริมให้มีเนื้อหาสมบูรณ์สลับกับการสังเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็น แต่ละบท และสังเคราะห์ข้อมูลเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องของผลกระทบของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาทางการเมืองของไทย แนวคิดในเรื่องของหลักนิติรัฐ แนวคิดในเรื่องรัฐธรรมนูญนิยม และแนวคิดในเรื่องระบบ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยผลกระทบของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาการเมืองของไทย โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และนำเอาข้อคิดเห็นเหล่านั้นมาตรวจสอบและวิเคราะห์กับแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาแล้ว เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจสภาพการณ์ของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาทางการเมือง โดยจะได้นำเสนอสรุปผลการวิจัย และการอภิปรายจากผลการค้นพบจากการวิจัย โดยนำเสนอในรูปแบบของสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย ได้แก่

1.1 มติของพรรคการเมืองขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (มาตรา 47)

1.2 มติของพรรคการเมืองที่ให้ลบบชื่อผู้ร้องออกจากทะเบียนสมาชิกพรรคการเมือง

1.3 การสร้างกรอบกติกาของพรรคการเมืองของไทย

1.4 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มิได้สิ้นผลใช้บังคับไปพร้อมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

1.5 กระบวนการดำเนินงานระหว่างนายทะเบียนพรรคการเมืองและอัยการสูงสุด ในกรณีอัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ยุบพรรคโดยอ้างเหตุน้อยกว่าที่นายทะเบียนพรรคการเมืองอ้าง

1.6 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่าการดำเนินการเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปจนถึงวันที่มีคำวินิจฉัยมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญมีผลต่อการดำเนินการทั้งหลายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

1.7 พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่ได้รับมอบหมายภารกิจทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

1.8 กรณีพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งที่มีใช้อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

1.9 กรณีบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

1.10 ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขกับการมีผลบังคับใช้ของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2. การสร้างระบอบรัฐธรรมนูญนิยมและหลักนิติรัฐ ได้แก่

2.1 การพิจารณาพระราชบัญญัติของรัฐสภา

2.2 การพิจารณางบประมาณรายจ่ายที่ทำให้สภาผู้แทนราษฎรมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อม

2.3 การสร้างแนวทางการตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติ

2.4 การเลือกตั้งทั่วไป

2.5 วุฒิสภา

3. คำวินิจฉัยในการตรวจสอบการทำหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ได้แก่

3.1 คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

3.2 การยุบสภาเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารโดยแท้ที่กำหนดไว้ในระบบรัฐสภาเพื่อให้ฝ่ายบริหารถ่วงดุลหรือคานอำนาจกับฝ่ายนิติบัญญัติ อันเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร และเป็นดุลพินิจของฝ่ายบริหารอย่างแท้จริง ซึ่งไม่อยู่ภายใต้การตรวจสอบการใช้อำนาจโดยศาลซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการ... (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 9/2549)

3.3 การห้ามมิให้รัฐมนตรีผู้นั้นกระทำการใดอันมีลักษณะเป็นการเข้าไปบริหารหรือจัดการใดๆ เกี่ยวกับหุ้นหรือกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าวในขณะที่ดำรงตำแหน่งของรัฐมนตรี

3.4 การตราพระราชกำหนด

3.5 การตราพระราชกฤษฎีกา

3.6 มติคณะรัฐมนตรี

3.7 หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตอำนาจแห่งรัฐ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา จะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

3.8 การพ้นจากตำแหน่งของคณะรัฐมนตรี (มาตรา 180 และมาตรา 18)

3.9 การทำหนังสือสัญญา (วรรคหนึ่ง) การให้มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนและวิธีการจัดทำหนังสือสัญญา (วรรคห้า) และการให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดหนังสือสัญญา (วรรคหก)

4. คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องของการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ ได้แก่

4.1 การแสดงบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.2 การกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์

5. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องถอดถอนจากตำแหน่ง

6. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องบทเฉพาะกาล

สรุปบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการเมืองของไทย บทบาทหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ มีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพ และเสถียรภาพภายในระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำกับควบคุมกระบวนการใช้อำนาจหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองและองค์กรต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องรัดกุม อยู่ภายใต้กรอบอำนาจหน้าที่ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ นั่นคือ การรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญรวมถึง การปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญตามอำนาจหน้าที่ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ โดยมีบทบาทในการวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นประเด็นข้อพิพาทในทางการเมืองนั้น มีส่วนสำคัญที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการส่งเสริม และปกป้องคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งทำให้กลไกต่างๆ ของสถาบันการเมืองทั้งพรรคการเมือง ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารได้ทำหน้าที่ในแต่ละส่วนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพสอดคล้องกับวิธีการปกครองแบบรัฐสภาตลอดจนบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมือง และบทบาทในการวินิจฉัยเพื่อมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองและลงโทษนักการเมือง จะทำให้สถาบันการเมืองต่างๆ ได้ตระหนักต่อหน้าที่และดำเนินการทางการเมืองไปในทิศทางที่อย่างเหมาะสมภายใต้กรอบของกฎหมาย

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญตามอำนาจหน้าที่ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ โดยมีผลต่อการเสริมสร้างระบบนิติรัฐและหลักนิติธรรมในสังคมการเมือง ภายใต้การปกครองระบบนิติรัฐ และหลักนิติธรรมในสังคมการเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ หลักการหรือมาตรการต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จะเป็นจริงได้ต่อเมื่อมีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นศาลเฉพาะที่มีองค์ประกอบที่หลากหลายแตกต่างจากศาลยุติธรรมหรือศาลอื่นโดยทั่วไปเข้ามาทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “คดีการเมือง” เพราะเกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองและนักการเมืองโดยเฉพาะ และยังมีผลกระทบต่อประโยชน์ของมหาชนอย่างกว้างขวาง

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเมืองไทย เพราะบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองมีผลให้พรรคการเมืองต้องพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง เป็นสถาบันที่มีการบริหารจัดการเป็นระบบมีมาตรฐานธรรมาภิบาล ให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจโดยการบริหารจัดการโปร่งใส และอยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย ไม่ฝ่าฝืนกฎหมายเพียงเพื่อประโยชน์ของตัวเองหรือพรรคการเมืองที่ตนสังกัด มุ่งประโยชน์ของประชาชนด้วย การทำหน้าที่ตัวแทนของปวงชนชาวไทย ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ในขณะเดียวกัน ก็ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันรัฐสภา รัฐมนตรี และองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นต้น) เพื่อรักษาคุณภาพอันเกิดผลดีต่อการพัฒนาการเมืองไทย

ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญต่อการบูรณาการการเมืองของคือ การทำให้การเมืองของไทยมีความเป็นปึกแผ่น มั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของบุคลากรทางการเมืองของไทย โดยการกำกับพฤติกรรมของบุคลากรทางการเมือง สามารถพิจารณาได้จากกระบวนการใช้อำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพิจารณาวินิจฉัยสมาชิกภาพ หรือคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี คณะกรรมการ การเลือกตั้ง และดำรงตำแหน่งทาง

การเมือง ที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินตามที่กฎหมายกำหนดศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญต่อองค์กรตามรัฐธรรมนูญ องค์กรสถาบันทางการเมือง และกระบวนการทางการเมืองของไทย รัฐธรรมนูญนั้นกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นผูกพันทุกองค์กร ซึ่งรวมถึงองค์กรตามรัฐธรรมนูญต่างๆ และพรรคการเมืองซึ่งเป็นองค์กรสถาบันทางการเมืองด้วย ดังนั้น องค์กรต่างๆ ข้างต้นก็ต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดเช่นกัน อีกทั้งศาลรัฐธรรมนูญยังทำหน้าที่วินิจฉัยในกรณีที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ อันเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายการเมืองนั้นเข้ามาแทรกแซงการทำงานขององค์กรอิสระทั้งหลาย ทั้งทำให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญแต่ละองค์กรนั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยไม่ไปก้าวก่ายอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นอีกด้วย ทำให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญสามารถควบคุมตรวจสอบฝ่ายการเมืองและปฏิบัติหน้าที่อื่นขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้ายแล้ว การที่ศาลรัฐธรรมนูญสามารถปฏิบัติได้ตามหน้าที่มีข้อดีคือ 1) ประชาชนทั่วไปให้ความเชื่อถือ 2) สถาบันศาลถูกผูกพันภายใต้หลักกฎหมายทั่วไป และ 3) พัฒนาการตั้งรัฐธรรมนูญปี 2540 ถึงรัฐธรรมนูญปี 2550 ศาลรัฐธรรมนูญได้ส่งสมประสงค์เรียบร้อยมา เช่น คำวินิจฉัยในปี 2555 ยังอ้างอิงคำวินิจฉัยปี 2540 เป็นต้น

แต่เมื่อใดศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถปฏิบัติได้ตามหน้าที่จะส่งผลเสียคือ 1) ตุลาการไม่เป็นอิสระจากฝ่ายการเมือง จนนำมาสู่ความอ่อนแอในการตรวจสอบ และขาดความน่าเชื่อถือ เพราะว่า ศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้ตัดสินคดีทั่วไป แต่ตัดสินคดีที่เกี่ยวกับนักการเมืองโดยตรง 2) กรณีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมดถูกเลือกโดยฝ่ายการเมืองที่ยึดโยงเสียงข้างมากทั้งหมด อาจสุ่มเสี่ยงต่อความเป็นทรราชของเสียงข้างมาก (tyranny of the majority) เช่น การตีความกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของเสียงข้างน้อย ถือเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยในการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะในแต่ละมิติดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในมิติของการศึกษาวิจัย

1.1 ควรศึกษาและวิเคราะห์ในเชิงแนวคิดและทฤษฎีเปรียบเทียบกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของไทยในมิติต่างๆ เช่น การศึกษาผลกระทบของคำพิพากษาที่มีผลต่อสังคม การศึกษาเปรียบเทียบคำพิพากษาของศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด และศาลรัฐธรรมนูญ ต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือการส่งเสริมการใช้อำนาจของรัฐ

2.2 ควรศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงปฏิบัติต่อบรรทัดฐานคำวินิจฉัยขององค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในต่างประเทศในประเด็นต่างๆ

อาทิ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การพิจารณาปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ปัญหาการเลือกตั้ง และพรรคการเมือง เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในมิติของการเผยแพร่

2.1 การพัฒนาสรุปประมวลคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในรูปแบบของฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และประโยชน์ในการดำเนินการสอบสวนพิจารณาคดีของข้าราชการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญในอนาคต

2.2 การเผยแพร่ประมวลบรรทัดฐานคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อสาธารณชนและสถาบันทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะในการการศึกษาวิเคราะห์ของนักวิชาการ นักศึกษา และประชาชน

3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการพิจารณาคดี

3.1 การพัฒนาฐานข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญอาทิ ประมวลกฎหมายมหาชน ประมวลความเห็นทางกฎหมายมหาชน

3.2 การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมโยงมิติของฐานข้อมูลในเรื่องกฎหมายมหาชนกับศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ

4. ข้อเสนอแนะในการสร้างเครือข่ายและชุมชนทางวิชาการ

4.1 การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นการภายในระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และข้าราชการสำนักงานความรู้ เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นการพัฒนาองค์ความรู้และชุมชนทางวิชาการ

4.2 การจัดการสัมมนาทางวิชาการกับสถาบันทางวิชาการภายในประเทศหรือต่างประเทศในประเด็นของการวางบรรทัดฐาน โดยเรียนเชิญวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ หรือมีความเชี่ยวชาญในด้านกฎหมายมหาชน

บรรณานุกรม

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2554). รายงานการวิจัยเรื่องการกระทำทางรัฐบาล: ศึกษากรณีเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยสาธารณรัฐฝรั่งเศสสหพันธ์ สาธารณรัฐเยอรมนี สหรัฐอเมริกาและอังกฤษเสนอสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ 2548.

กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2544). ทำแบบนโยบายสาธารณะ. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

Pye, Lucian W. (1966). *Aspect of Political Development*. Boston: Little Brown and Company